

СТОРІНКИ З МИНУЛОГО

Жовтень
2022 р.

видання дрогобицьких краєзнавців

Число 6

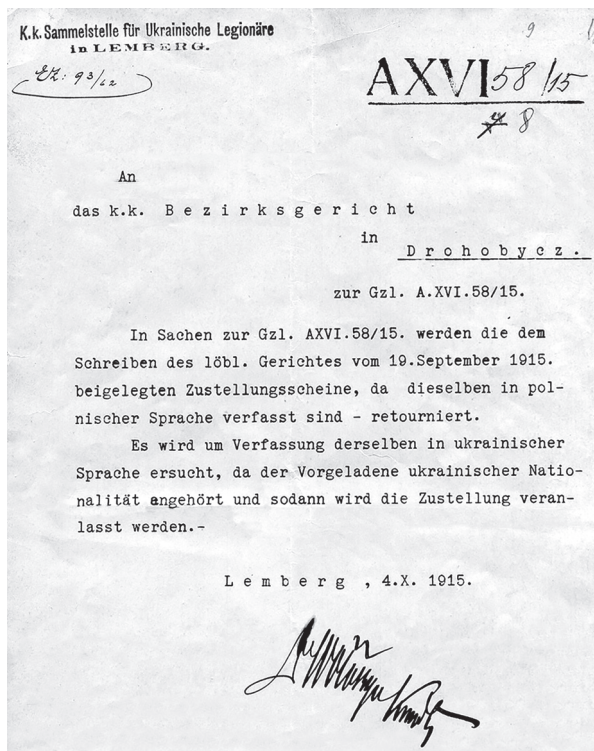
МОВА – КОРИНЬ НАЦІЇ

Багатостраждальна Україна протягом століть зазнавала усіляких гонінь, у тому числі й на свою мову. Як відомо, існують три складові нації: мова, культура і територія. У випадку відсутності будь-однієї з них та чи інша спільнота є вже народністю, а не нацією. Наприклад цигани, які не мають своєї певної території, однак мають мову і культуру.

Вороги України завжди прикладали максимум зусиль, щоби українці не називалися нацією. Яскравий приклад – указ російського царя Олександра II від 1876 року. Згідно з ним на тій території України, яка тоді входила до складу Росії, заборонялися книгодрукування українською мовою та постановка п'єс і вистав цією ж мовою. Навіть українських пісень не дозволялося співати, а також привозити з-за кордону книжок, друкованих рідною мовою!

Період перебування Галичини у складі Австрії (1772–1918) недаремно називають епохою відродження. Рівноправність усіх меншин цієї монархії зробило її однією з найпотужніших в Європі. Указ цісаря Франц-Йосифа I (1848–1916) від 1867 р. є повною протилежністю вищезгаданого розпорядження російського царя Олександра II. Згідно з ним визнавалася рівноправність краєвих мов у школах та урядових установах! Повагу до українців яскраво демон-

струє нижченаведений юридичний документ від 1915 року, друкований німецькою мовою.

*Пункт збору Українських
Легіонерів у Львові.*

Районний суд в Дрогобичі.

*Стосовно справи А.XVI. 58/15.
В питаннях стосовно справи
А.XVI. 58/15 документи на до-
ставку, спрямовані до суду 19 ве-
ресня 1915 року були повернуті
через те, що написані польською
мовою.*

*Необхідно скласти їх україн-
ською мовою, оскільки викликана
особа української національнос-
ті і лише тоді буде організована
доставка.*

Львів. 4.X. 1915.

Тут, як кажуть, коментарі зайві. Саме через таке ставлення австрійської влади до українців у нас, на Галичині, збереглися наші мова, культура та звичаї, чого не скажеш про ту частину України, яка свого часу входила до складу Росії. Тому, без перебільшення, можна стверджувати, що Україна починається з Галичини, яка була ще й осередком боротьби з Москвою (ОУН – УПА).

Прислів'я «Поки грім не загримить, хлоп не перехреститься» досить актуальне для українців, оскільки тільки зараз, під час кривавої війни Московії проти нашої держави, питання мови набуло важливого значення. За попередні тридцять років незалежності воно чомусь не

сприймалося належним чином. Значна частина українців була, так би мовити, «русскоговорящими» і це одна з причин того, що підштовхнуло вожака московитської зграї путіна напасти на Україну з надією на те, що вони його підтримають. Та не так сталося, як гадалося. Спрацювали закладені в українцях гени свободи, за яку вони боролися протягом століть.

Не за горами той час, коли в Україні повсюди залунає милозвучна українська мова. Шкода, що усвідомлення цього прийшло лише сьогодні, коли проливається кров українців за своє майбутнє.

Володимир Садовий

ФАЛЬСИФІКАЦІЯ Й БРЕХНЯ – ДРУЗІ МОСКВИ

Здавна відомо, що пропаганда та фальсифікація історії певного народу відіграють неабияку роль у прагненні його підкорити. Це дуже добре засвоїли московити, які витрачають на них неабиякі кошти. Кремлівський рупор настільки задурманів мізки «великоросам», що ті, без вагань, готові усюди вбивати українців. Сила пропаганди вражає, особливо, якщо вона ллється на голови людей, які не звикли нормально мислити – московитів. Кремлівські блазні усвідомили, що потік різного роду брехні з російських телеканалів необхідно підсилити ще й друкованим словом, бажано із фальсифікацією історії. Яскравий цьому приклад – книжка під назвою «Русское слово. К 100-летию начала Первой мировой войны» видавництва ТзОВ «Лига – Пресс». Головний редактор – О. Катачин. У книзі, присвяченій Першій світовій війні (1914–1918), читаємо несусвітні речі. У ній московити змальовані як визволителі галичан від «австрійського поневолення»,

а цитати говорять самі за себе: «Русские войска вступали в Галицию не как на вражескую территорию, а как на древнюю русскую землю, которой предстояло после войны воссоединиться с Россией» (!) (С. 40). «Хотя исторически Галиция и была древней русской землей...» (С. 41). Читач ще більше буде подивований, коли дізнається, де вийшла книжка – у патріотичному Львові (!), в рік початку війни з Московією (2014), накладом 800 примірників. Як таке можливо?

Не забули москалі «не злим, тихим словом» згадати у цьому «літературно-художньому» виданні і нашого митрополита, оборонця греко-католицької церкви, мецената, графа Андрея Шептицького: «его аристократическое происхождение, огромное влияние во властных кругах, блестящие манеры и умение говорить всем сладкие слова привлекли к нему симпатии чуть ли не всего галицко-русского духовенства, ошибочно видевшего в нем смелого и сильного защитни-

ка восточного обряда галицкой униатской церкви» (С. 121). «В беседе с сотрудником О. Митроцкий прямо называл митрополита Шептицкого злым гением Галичины» (С. 124). Згадана книжка вільно у нас продавалася разом із нульовою реакцією на неї української влади. Мабуть, неспроста для її друку був обраний Львів – серце Галичини, з якої починається Україна.

Враховуючи ставлення до нас «старшого брата», можна припустити, що це далеко не єдиний приклад. Користуючись бездіяльністю української влади на пропагандистському фронті, північний сусід віддавна фальсифікує нашу історію, звеличує себе і принижує нас. Ще донедавна частина українських істориків досить в'яло, немов боячись, з оглядкою на Москву, висвітлювали наше минуле. У головах багатьох із них ще й досі коливається радянський маховик, який давно вже пора спинити. Таж робимо усе, щоби потік кремлівської брехні не набув правдивого забарвлення.

Володимир Садовий

ПРО ДАВНІХ УКРАЇНСЬКИХ МАЙСТРІВ ТА ВІНАХІДНИКІВ

(мовою оригіналу)

Є одна сторінка в минулому України, досі мало просліджена й виявлена, – як розвивалися в нас технічні знання. З описів та ілюстрацій знаємо багато різномірних пам'яток давнього будівничого й інженерського мистецтва, – могутні городища, оборонні мури городів із вежами й воротами, камяні замки, величаві церкви з перед століть, прегарні дерев'яні дзвіниці та всякі інші будови й укріплення. Одного тільки не знаємо, – хто ставив ці величаві й чудові бу-

дови. Які це інженери укладали пляни фортифікацій, городищ, валів, які архітекти працювали над тим, щоби дати однострійну будівлю, які майстри переводили в діло ці пляни й виконували їх так докладно, що вони перетривали довгі століття? Давні літописці оповідають широко про воєнні походи й домашні чвари, а про дорогоцінну культурну працю ледви де-не-де хто з них згадав яким коротким слівцем. А про імена давніх майстрів і винахідників ледви часом

випадково щось довідуємося...

Україна давна славилася як край городів. Ніде на світі не було так багато могутніх укріплень, що в нас. В Київщині ще досі є до 450 городищ, на Волині 350, в Галичині більше ніж сто. Нічого в цьому дивного, бо на нашу землю віддавна били дикі, азійські орди, й наші пращурі своїми грудьми спиняли їх напір; Україна була правдивим заборолем Європи, яка спокійно жила за нашими плечима. Серед таких відносин розвинулося в нас

високо фортифікаційне мистецтво. Найвизначніші українські князі тим собі здобули славу, що будували багато городів і укріплення. Про Володимира Великого літописець оповідає: «Сказав Володимир: це недобре, що мало городів біля Києва. І почав ставити городи над Десною, над Остром, над Трубежем, над Сулою і над Стугною». Ці городи були злучені високими валами, а на валах стояла міцна огорожа з дерев'яних колів. Ці Володимирові укріплення перетривали тисячу років і сліди їх є ще й досі. Але хто робив їх плян, хто будував їх, якими силами і в якому часі викінчено ці фортифікації, про це ми не знаємо нічого.

Володимира наслідував його син Ярослав Мудрий. Він побудував нову лінію городів і валів над річкою Россю й тут осаджував воєнних бранців, що їх добув у щасливих боях. Але які були його помічники й інженери, також не маємо ніякої вістки.

На західних українських землях городи будували всі галицькі й волинські князі, але найбільше поставив їх король Данило. Щоб охоронити свої землі від татарського завоювання, він ставив по лісах, у недоступних місцях нові городи. Йому завдячують свій початок два західні столичні міста, – Львів та Холм. Галицький літопис оповідає ширше про засновини Холму. Князь був на ловах і побачив місце гарне й лісисте на горі, а довкола поля; запитав місцевих мешканців, як називається це місце, – вони відповіли «холм», тобто горб. Князеві подобалося це місце, й він заснував тут малий город. Пізніше поширив укріплення, побудував церкви та двори, осадив тут багато людей, і так повстало велике місто. Але й тут не знаємо, хто допомагав князеві у цих бу-

довах. Літописець згадує тільки, що церкви прикрашував різьбами «хитрець якийсь» Авдій.

Данилові дорівняв у фортифікаційних працях його братанич Володимир Василькович, волинський князь. Він узяв під опіку північні окраїни своєї держави й там почав ставити городи. Виконавцем його плянів був будівничий Олекса, – це перше ім'я українського інженера-архітекта, яке стрічаємо в літописах. «Післав Володимир мужа вмілого, на ім'я Олексу, що за його батька побудував був багато городів. Післав його з тамошніми людьми на човнах уверх ріки Лосни, щоб знайшов де таке місце, де б поставити город. Він знайшов таке місце, приїхав до князя й почав оповідати. Князь поїхав сам, із боярами та слугами, йому подобалося це місце над берегом річки Лосни, він вирубав ліс і на цьому місці поставив город та дав йому ім'я Камянець, бо земля була камяна». Цей город це тепер Камянець Литовський у Берестейщині – збереглася там і досі камяна вежа з княжих часів.

Умілість будови укріплень процвітала на Україні ще довгі часи, як довго на українські землі нападали татарські орди. В XV–XVI ст., під владою литовських князів відбудували багато давніх городів і поставили немало нових замків. З тих часів випадково доховалося ім'я одного будівничого, що поставив замок у Браславі. Звався він Жолдак і був також пушкарем. Коли татари 1551 р. спалили Браслав, Жолдак зобов'язався відбудувати замок за 23 місяці. При укріпленнях працювало 60 копачів і 40 ремісників.

І в козацькі часи ціле пограниччя від степу було покрите малими замочками. Чужосторонні подорожні, що туди переїздили, не могли надивуватися майстер-

ству укріплень. Замок у Гумані поляки порівнювали зі славною нідерландською фортецею у Бреді й уважали його нездобутим. Але імена тих козацьких фортифікаторів залишилися невідомі.

Високе технічне знання виявлялося також при будові мостів. Перший міст на Дніпрі побудували 1115 року, заходами князя Володимира Мономаха. Літопис згадує про це коротенько: «В тому році Володимир побудував міст через Дніпро». Це не була маловажна подія. До того часу через ріку можна було переправлятися тільки човном. На берегах були окремі перевізники, що займалися перевозом. Таким перевізником мав бути основник Києва, Кий. Дніпро під Києвом широкий, в ті часи це було незвичайне діло побудувати такий довгий міст. Але хто був той мистець, хто доконав цього діла – дарма питати. І в Галичі, за Данила, був міст на Дністрі.

Українське мистецтво на цьому полі виявилось під час хотінської війни 1621 р., де був також гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний. Польські війська мали переправитися з лівого берета на правий, але польські інженери ніяк не могли збудувати моста. Аж знайшовся якийсь місцевий селянин, «чоловік на постать простий і плохий», за 100 злотих взявся виставити міст, – і зробив це дуже дотепно та сміливо, так що викликав незвичайний подив серед польського війська.

Таких майстрів бувало й більше. Під час російського походу на Кавказ 1726 р. треба було загатити якусь річку. Московські майстри при допомозі війська будували греблю, але ніяк не могли спинити річки. Та в російському війську був і козацький полк із Гетьманщини. І оце знайшли-

ся три козаки, й вони якимось способом воду загатили. З тої причини російській полковник мав слідство від своєї влади, чого багато грошей розтратив, коли три козацькі майстри без труду зробили цю роботу...

Арабський подорожник Павло з Алепу, що звиджував південну Україну за Хмельниччини, не міг надивуватися, як уміло селяни й козаки будували водяні млини. «Біля кожного містечка чи села», каже він, «є став, з дошовою або пливучою водою. Всередині він має дерев'яну гать, на ній лежать вязки ріща, накриті гноєм або соломою. Під нею протікають течії, що обертають млини. Їх приладдя обертати млини предивні: ми бачили млини, що крутилися від жміночки води». Улаштування млинів описує він на основі того, що бачив під містечком Буками. «При гаті стоять чотири млини,

з хитрими двигунами, як і при інших млинах у цій стороні: водопад падає зверху й пускає в рух надвірні колеса, а їх вісь крутить камені, що мелють пшеницю. Інше приладдя пускає в рух ступи для жита й ячменю: товкачі підіймаються і спускаються у ступи. Є також ступи для льону. Поміж колесами знадвору стоять також великі дерев'яні фолюші, що товчуть сукно».

Підскарбій Яків Маркович у своїм дневнику 1727 р. згадує що в містечку Миропіллі зустрів ткача, який зробив якийсь винахід у своєму ремеслі, «свій секрет, який називає отченашем ткацьким», – але що це таке було, Маркович докладніше не пояснив.

Таких винахідників і майстрів у давні часи певно було багато, але мало хто на них звертав увагу, і їх діл не переказано пам'яті дальших поколінь.

А ці майстри самі були звичайно скромні люди й не думали про те, щоб свої винаходи, чи досвіди переказати ширшому світові. Та завдяки їх праці і промислові технічні знання зростали й вдосконалювалися.

Ще й тепер у далеких від світу околицях, на Лемківщині, чи Гуцульщині, чи Поліссі живуть майстри, що мають свої «секрети», переказані дідами, – або й власні винаходи, ніким як-слід не оцінені.

Треба б на це звернути пильнішу увагу, бо народня вмілість занепадає все більше, – вона ж не може витримати суперництва з розвиненою світовою технікою. Ті народні винаходи мають свою цінність хочби для історії розвитку культури, – вони повинні знайти свій притулок у наших музеях.

І. Крипякевич

*Часопис «Життя і знання». Львів.
Вересень 1934 р. Ч. 9(84), С. 245–246.*

З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПІРНИЦТВА

(мовою оригіналу)

В XVI ст. на землях України з мінералів були відомі тільки сіль і залізна руда.

Сіль добували у кількох місцях. Придніпрянщина здебільша користувалася сіллю з кримських озер та чорноморських лиманів. Венецький посол Ліппомано 1575 р. пише: «Є також на Україні озеро, з якого, як починає висихати, добувають сіль, за неї українці зводять бої з сусідніми татарами. У степах Поділля, недалеко від Дніпра, є друге таке озеро, літом його вода при погідному небі стинається і замінюється на сіль таку тверду, що люди кінно й на возах можуть утриматися на ній, як на леді, як нарубають, скільки потреба, везуть, куди їм подо-

бається». Найживіший рух був біля Хаджібейського лиману. Татари дозволяли за десять стріл вивезти повний човен соли.

Більше значіння мала «біла» сіль, яку добували в Галичині. Сільні жупи або бані були здовж цілого Підкарпаття, найбільше коло Старої Соли, Дрогобича, Долини й Коломиї. Всюди там копано вікна, себто криниці, які обкладано деревом; окремі колісники колами тягнули суровицю й передавали її до веж, шоп, де її варено. До варення вживалися великі сковороди з залізної бляхи, більші панви та менші чани або черини. Варення доглядав зварич, до помочі йому був лопатник та рубач до дерева. Палено сильний огонь з

дерева. Сіль виварювалася мілка або у формах, товпах (теперішні топки), т. зв товпаста. Техніка варення вказує на давні традиції, – назва черинів походить ще з княжих часів (церен). Пізніше розвинули солеварництво італійці, що в XV в. були державцями галицьких жуп. У 1585 р. француз Пилип Реньоль дістав від короля привілей на улагодження варниць нового типу, що вимагали менше палива, – але його винахід мабуть не ввійшов у життя.

Продукція галицької соли була дуже велика. Значніших вікон, де добували суровицю, було у XVI в. понад 20. Більша частина їх належала до держави й стояла під управою королівського

жупника. Але частина вікон була й у приватних руках, шляхти та міст. При деяких вікнах було значне число варниць: в Долині 130 веж і 159 черинів.

У Старій Солі і в Дрогобичі експлуатацію джерел ведено на більшу міру, у більших підприємствах, де інде солеварство було тільки малим, домашнім промислом. У Старій Солі річна продукція переходила 12.000 бочок мілької соли й 5.000 формованої, у Дрогобичі 6.000 возів, у Долині 1.500 возів. Сіллю торгували окремі соляники або прасоли, що цілими сотками возів їхали до Галичини. У гори везено сіль на конях у міхах. Галицька сіль ішла на всю Україну, аж до Полісся та Дніпра, йшла теж у Польщу, на Угорщину й до Прусії (до Бромберга).

За сіллю шукали і де інде на Україні; в 1622 р. суровиця показала на Лівобережжі коло Миргорода: «з неї можна варити сіль, що може дати колись великі прибутки», – але це була тільки надія. Деколи в околицях далеких від копалень соли замість соли вживали попелу з вільхи або дуба, – називали її теж коломиєю.

В Галичині – у Стебнику й Станині у Дрогобиччині добували також галун. Галун ішов у значній кількості на продаж до Англії.

На Поліссі київському й волинському та місцями в Галичині були рудні, копальні залізної руди. Залізо добували там мабуть уже в княжих часах,

Найстаріше зображення Дрогобицької солеварні на фрагменті ікони з церкви Воздвиження Чесного Хреста в Дрогобичі.

Худ. Стефан Медицький, середина XVII ст. Дослідник Лев Скоп.

але про початки цих копалень не знаємо майже нічого. Перша рудня відома з документів була у Стариськах коло Яворова в Галичині, відкрита 1429 р. З початком XVII в. було у Київщині 9 рудень, у луцькому повіті 12, на Підляшші 1, у холмській землі 2, у белзькій 16, у львівській 13, у перемській 12, коло Нового Санча 4 чи більше. Руду добували силою води, при допомозі кола, себто коловороту; тому й силу рудні означували числом «рудних кол». Майже всі рудні мали по 2–3 кола. Майстри при руднях звалися рудниками, допомоці їм були потокарі, звані певно тому, що полокали руду; були й робітники інших назв (вуглярі, димарі, кузники), що займалися перерібною руди на залізо. Наша руда була не найліпшого сорту, але йшла деколи й на вивіз, за границю; так 1554 р. один львівський купець мав доставити в Туреччину 1200 возів «заліза земського, доброго, без круху». До гірництва можна зарахувати й добування салітри.

З поширенням «огненної» зброї салітра як складник стрільного пороху мала дуже велике значіння. У нас добували її з перегнаних органічних останків у старих могилах та городищах. Гнізда, де находилася салітра, звалися майдани або бурти салітряні. Головні місця добування салітри були спочатку у правобережній Придніпрянщині, нпр. могила Перепета у Білоцерківщині або Сорока у Брацлавщині. Пізніше добули салітру й на Лівобережжі. В 1636 р. там отворено королівську «адміністрацію салітряних дібр». Люди, що займалися цим промислом, звалися салітерники або могильники. Про техніку салітерництва не знаємо нічого ближчого. Боплян каже загально, що українці «дуже здібні до виробу салітри, якої в тих сторонах є дуже багато: тому й роблять прегарний порох».

Подав І. К.

Часопис «Життя і знання». Львів. Листопад 1932 р. Ч.

14(62), С. 405.

БОРОТЬБА З П'ЯНСТВОМ ЗА КНЯЖИХ ЧАСІВ

(мовою оригіналу)

П'янство – лихо давнє й застаріле. Це невідлучне явище нашого життя на протязі всієї нашої історії. Відомі слова князя Володимира, що їх переказав нам стародавній наш літопис: «Русь любить пити й без цього не може жити». Про славні княжі бенкети читаємо в тому ж літописі.

Широко розповсюдженим напитком був у старовину мід. Він займав перше місце серед тодішніх питків і був, по словам нашого історика М. Грушевського, загально улюблений серед усіх шарів української суспільності: його пили всі, від простого чоловіка до князя. Чимало випивали його на празник Спаса на княжій Володимировій дворі. Таке розповсюдження меду стоїть у зв'язку з розвитком бжільництва. Поруч меду вживали багато пива. Зате вино пили тільки люди заможні.

Коли на Україні запанувало християнство, проповідники звернули свою увагу на народне лихо, яким було п'янство. Цікаве з цього погляду «Слово (проповідь) про високоумний хміль». Тут хміль звертається до людей всякого стану: князів, бояр, слуг, купців, багатих і бідних, жінок, старих і молодих. Ось що діється з людиною, що любить запиватися: «Коли він встане з похмілля, голова болить, очі світу не бачуть, а розум його не йде ні на що добре, а їсти не хоче, горло його сухе, пити хоче, випити чарку одну й другу з похмілля й багато інших і так напивається кожного дня. Князь тратить розум, лютує на людей, п'є цілу ніч, спить до полудня й нема кому управляти людьми, а тимчасом бояри кривдять сиріт і вдовиць і за їх сльози люди

проганяють князя з князівства. Боярин-п'яниця стає злобним, немилосердним і лакомим на срібло, за що князь проганяє його. Селянин, що любить запиватися, попадає в злидні, так що його жінка й діти дістаються в неволю. Жінка, що почне впиватися, стане грішницею, буде відлучена від Бога, люди насміхатимуться з неї, так що краще було б їй не родитися. Подібне лихо сіє п'янство серед усіх верств».

В іншій проповіді ганьбяться тих, що «всю ніч не сплять, а п'ють і танцюють та творять чимало лиха». Щоби п'яниці схамулилися, проповідники грозили страшними пекольними муками на тім світі: «О браття! бійтеся вічної муки, покиньте впиватися, бо хто помре в такому злі, буде засуджений як ідолопоклонник на негасимий огонь».

З «канонічних відповідей митрополита Йоана» (друга половина XI. ст.) довідуємося, що навіть у монастирах улаштовувано бенкети, на які скликувано мужів і жінок, і що кожний навипередки старався влаштувати гучніший бенкет. З прикрістю згадує цей митрополит, що в тих бенкетах беруть участь черці й черниці, та закликає єпископів, щоби не допускали до таких гріховних починань, вказуючи не тільки на погані релігійно-моральні наслідки від п'янства, але й на тілесні хвороби, що товаришать йому.

Дуже яскраво змальовує стан п'яниці «Поучення про п'янство та співання тропарів при чашах»: «Хто вип'є бісову чашу – кається там – в того запалюється нутро, утроба пече, горлянка висихає, слина згорає, уста злипаються, на губи паде смага, й усе тіло розпалюється, на лиці

являється вогонь, язик деревіє, горло хрипне, очі сліпнуть, розум туманіє». Коли перебереться міру в питтю, й «тіло набереться хмелю, як губка води, то сили покидають людину, жили ослабають, сугави розходяться й ноги не слухаються, людина глядить блукаючим зором та говорить безрозсудно, зовсім як той, хто втратив розум».

Але п'яниці, яким перспектива горіти віки вічні в пеклі, очевидно, не була приємна, задумали Бога одурити. Вони завели звичай співати тропарі при п'янстві, щоби таким чином вигнати злого духа з чарки. При кожній чарці співали тропар: наперед ішла чарка Спасителя, далі Богородиці, а там усіх святих... Так хотіли Богові й чортові догодити. Щоби цей звичай викоринити, установлено було таку норму: «В часі бенкету говорити тільки три тропарі чаркам – перед початком обіду славиться Христос Бог наш, перед закінченням прославляється Діва Марія, що породила Христа Бога, третя чарка – князя, а більше не велимо, коли й співані в церкві при тверезім розумі тропарі не родять плачу, то тропарі, виголошені в часі пиття, не плач родять, а гріх і муку, говорити в часі бенкету багато тропарів установили не робітники Бога, а черева, котрі бажають багато пити».

Як бачимо з цього, то п'янство в давній Україні було лихом дуже вкоріненим, тож духовним кругам, що давали напрям моральному життю тодішньої нашої суспільності, доводилося робити деякі уступки слабій людській вдачі. От тому й допускалися три чарки – при співі трьох тропарів. Тому теж зга-

дане попереду «Слово про хміль» дораджує тільки поміркованість у питтю. Подібні думки зустрічаємо і в інших наших давніх книгах. Одну таку думку передає Іван Франко:

*«На двоє створено Богом вино:
Розумним на радість, на згубу дурному».*

Але роблячи навіть такі уступки, передові люди того часу були свідомі того, яким великим суспільним лихом є п'янство. В збірнику «Ізмарагд» п'янство ставиться нарівні з лихварством — другим дошкульним суспільним лихом, що важкою зморою висіло над нашим народом. Наведемо один висказ цього збірника в переспіві І. Франка:

*«Лихвар і п'яниця –
Се два побратими:
Сам чорт побратимство
Зв'язав поміж ними».*

– «Руси ест' веселіє пити» – казав князь Володимир. Але ця веселість швидко переменялася в смуток і з кожною випитою чаркою поглиблювалося горе серед широких народніх мас.

Часопис «Відродження».

Львів. Січень 1936 р. Ч. 1, С. 6 – 8.

РІК ІХ.

ЛЬВІВ – СІЧЕНЬ 1936.

Ч. 1

ВІДРОДЖЕННЯ

ІЛЮСТРОВАНІЙ ЖУРНАЛ
УКРАЇНСЬКОГО ПРОТИАЛКОГОЛЬНОГО
І ПРОТИНКОТИННОГО РУХУ.
Львів, вул. Чарнецького ч. 26.

„RENAISSANCE“ ORGAN
DE LA SOCIÉTÉ ANTIALCOOLIQUE
ET ANTINICOTINEUSE UKRAÏNIENNE.
Léopole, Widrodzhennia, rue Czarniecki 26.

Щедрівка з XIX віку

ЩЕДРИЙ ВЕЧІР, ДОБРИЙ ВЕЧІР,
ЛЮДИ ХРИСТІЯНИ,
СЛАВНІ НАШІ ГОСПОДАРИ
БЕЛЯНИ, МІЩАНИ!

ЩЕДРИЙ ВЕЧІР, ДОБРИЙ ВЕЧІР,
ЩЕДРУЄМ ЩЕДРІВКУ:
„ОЙ ВИ ЛЮДИ ХРИСТІЯНИ
НЕ ПІЙТЕ ГОРІВКУ“.

БО ГОРІВКА ТА ДУРІВКА,
ВОНА НАС ЗДУРИЛА,
ЗДЕРЛА З ТІЛА І СОРОЧКУ,
ГОЛОДОМ МОРИЛА.

АРЕНДАРИ ПОПАНИЛИ,
ГРУНТА ПОКУПИЛИ,
А НАШ НАРІД БІДНИЙ, ТЕМНИЙ
ДОВГІ ПОТОПИЛИ.

ОЙ, ПОКАЙСЯ ТИ НАРОДЕ,
ТИ НАШ ХРИСТІЯНЕ,
БО ПРОПАДЕШ, ЯК НЕ КИНЕШ
ТОЙ ЗВИЧАЙ ПОГАНИ!

ОЙ, ДАЙ БОЖЕ, ГОСПОДАРУ,
СТАДОНЬКА НА ВСЮ!
А В ПАЩІ МЕДУ МНОГО,
ВСЯЧИНІ В КОМОРІ.

В ТВОЇЙ СКИРНІ ГРОШЕЙ ПОВНО
ЯК В ГРОМАДСЬКІЙ КАСІ,
ЩОБ ЛИХІЙ ЕКЗЕКУЦІ,
БУЛО ВІД НАС ЗАСІ!

ОЙ ДАЙ, БОЖЕ, ГОСПОДАРУ,
МНОГО КІП ПШЕНИЦІ,
ЖИТА, ГРЕЧКИ І ЯЧМЕНЮ,
ВСЯКОЇ ПАШНИЦІ.

ОЙ ДАЙ БОЖЕ, ТА ДАЙ БОЖЕ,
РОКУ ДОНЕКАТИ,
ТА БУДЕМО ГОСПОДАРИМ
ЛІПШЕ ЩЕДРУВАТИ.

Записав Ярослав Булка, Григорів п. Новосілка.

П. Т. Читачу! Посилаємо оказове число „Відродження“ й просимо стати нашим передплатником. Ваш гріш (4 зл., член Т-ва 2.20 зл. річно!) дозволить вести далі нашу муравлину працю для поширення гверезости серед українського народу. Тому не відмовте нам свого попертя й перешліть залученою поштовою складанкою передплату.

На випадок НЕ ЗВОРОТУ ЧИСЛА, будемо вважати Вас нашим передплатником та будемо посилати Вам дальші числа нашого часопису.

ЗМІСТ: Новий рік праці; М. Чоловий: Огляд світового протиалкогольного руху за 1935 рік; о. Д. Чирський: Надії сляхи; В. Ж.: На алетізі; Д. К.: Боротьба з п'янством за кільких часів; В. К.: Вплив алкоголю на людський організм; Лютець, містоць протиалкогольної боротьби; В. П. Г.: Рятуючо національне майно перед пожегою; М. Чоловий: Хоробра людина; І Максимів: Чому належу до „Відродження“? Вісті з протиалкогольного руху; Різне; По-смертні загадки; Лустування Редакції.

Видає Українське Протиалкогольне Товариство „Відродження“ у Львові,
вул. Чарнецького ч. 26. Ціна подинного числа 35 сот.

ЧУЖИНЦІ ПРО МОСКОВИТІВ

Закрита від цивілізованого світу протягом століть Московщина час від часу впускала до себе чужинців, оскільки потребувала їхньої допомоги. Чимало їх жило в цій країні і, повернувшись додому, вони описували свої враження і видавали книжки. Московщина нищила ті книжки, не жалюючи на це коштів. Про це пише П. Штепа у статті «Чужинці про московство (Часопис «Визвольний шлях. Лондон, лютий 1969 р., С. 164 – 183). Автор наводить інформацію, яка не може не зацікавити.

Пруський король Фрідріх Великий у своєму «Політичному заповіті» писав 1768 року: «Справді божевіллям є те, що короткозора Європа допомагає розбудовувати силу Московщини, яка мріє зруйнувати Європу».

Антіохський патріарх Макарій III в 1654–56 рр. був у Москві. Його писар Павло Алепський, що подорожував з ним, описав свої враження: «Через два роки, що ми прожили в Московщині, наші уста були замкнені на колодку, наш розум у в'язниці. В тій країні ніхто не може почувати себе бодай трошки вільним. Ми там забули, що таке

радість та сміх. За кожним нашим кроком слідкували московити».

Вчений хорват Кржаніч був у Москві 1559 – 1574 роках. Повернувшись додому, у своїй книжці писав: «Москвини – дурні, забобонні, дикуни, жахливо брудні, посуду ніколи не миють, в хаті можна задихнутися від смороду і втратити половину крові від блощиць. Всі москвини і московки пияки, брехуни, ошуканці, підступні, жорстокі, ледащі, без примусу не зроблять нічого навіть собі. Хабарництво та сваволя начальників немає меж. Священики малограмотні і такі ж дикуни, як і мужики. Книжок нема, навіть татари чи турки далеко культурніші за московинів».

Данський посол до Москви у своїх спогадах 1712 р. пише: «Бруд такий жахливий, що я радше їв би на підлозі найбіднішої української хатини, ніж за столом московського вельможі. Коли московські аристократи сваряться, то плюють один одному в обличчя і прозивають такими гидкими словами, що їх не можна друкувати. На святкуванні, що його влаштував цар Пьотр I, найвищі

вельможі понапивалися, як свині, горлали, свистали, ригали, звертали, плювали один на одного і сварилися такими словами, що чужоземні дипломати повтікали. Князь А. Меншіков – друга по царі особа – не знає читати-писати».

Французький історик Ж. Мішле (1798 – 1874) писав: «Московщина – це сила барбарська, це світ беззаконства; це світ, ворожий всякому законі й насамперед законі моральному. Московщина, використовуючи європейські волелюбні ідеї, ширить заколоти, безлад в Європі. Своєю пропагандою Московщина руйнує духовні і моральні основи у кожного народу, що став її жертвою».

Французький монархіст маркіз. А. де Кюстін після відвідин Московщини у 1839 р.

писав: «Всі народи ненавидять рабство та деспотію. Москвини ж люблять деспотію, а рабську покору вважають за велику чесноту. У москвина найоблудніша за будь – чію. В Московщині щирість мають за божевілля. Москвини вважають зрадником того, хто не є брехуном, заперечення брехні вважають державною зрадою...»

Важко уявити, що було б з Україною, якби її завоювали ці дикі племена – москвити. Перспектива стати такими ж, як вони, аж ніяк не тішить, вона жахає. Доречними з цього приводу є слова провідника австрійської соціал-демократичної партії Е. Пернерсторфера, які він сказав у 1916 р. : «Могутність московської імперії можна зломити, а загрозу Європі відвернути лише тоді, коли Україна буде

незалежною державою. Вона бо буде найсильнішим забором Європи проти азійського, московського барбарства, як і була за минулих століть забором проти барбарства татарського».

Цікаво, що відгуки чужоземців про москвитів ідентичні відгукам самих москвитів про себе. Яскравий цьому доказ – стаття протоієрея Г. Дебальського (росіянина) «Недостатки руссаго народа», надрукована 1873 р. в Петербурзі у часописі «Странникъ» (Т. III, С. 62 – 73) (Див. «Сторінки з минулого», червень 2022 р., Ч. 2). Отже, москвити визнають свої, м'яко кажучи, недоліки, але висновків із цього не роблять. Це яскраве свідчення того, наскільки небезпечним є наш північний сусід.

Володимир Садовий

ЖІНОЧЕ ВБРАННЯ В XVIII ст.

(мовою оригіналу)

Німець Ульріх Вердум, що об'їздив Україну 1670–1672 рр., так описує убрання українського жіноцтва: на Русі (в Галичині) носять чоловіки й жінки з селянства брунатні опанчі з баї, котру самі роблять. Шляхта й купці носять сині. Козацькі (наддніпрянські) селяни, як і татари, носять літом опанчі з білої баї, зимою з баранячих шкір, що сягають від шиї аж до ніг; ви-

шивані на плечах ремінцями з червоної, жовтої, брунатної й іншої кольорової шкіри, виглядають дуже добре. Така опанча називається в їх мові кожух, – деякі думають, що від цього слова походить назва козаків.

Зимою така опанча – це ціле убрання козачки. Літом ходять тільки в сорочці, у селянок із грубого полотна, у міщанок і заможніших дівчат із гаптованої китайки, при чому всі форми їх тіла майже рівно добре можна бачити, якби ходили наго. Горішня частина таких сорочок при шиї й поясі стягнена у фалди, як кабат, і гарно обрамована різнобарвною бавовною. При тим опоясуються понад бедрами червоним, жовтим, зеленим або іншої барви поясом і виглядають в цьому зовсім непогано.

Прикраси голови визначаються великою зручністю. Прикрашують її

літом свіжими квітками і зеленими вінками, зимою мусять заступати їх воскові вінки. Уживають також багато перстенів на пальці і дуже великих ковтків у вухах і нашійників кришталевих, скляних, з міді, мосяжу, відповідно до фантазії й засобів. Волосся відділяють здовж по середині голови дуже зручно й старанно на обі сторони, а коли так гладко з обох сторін спадають, сплітають їх з боку у дві малі коси, перетягаючи їх від вух до плечей. З цих двох бічних кіс, разом із грубою косою на плечах роблять на заді голови кружок, на котрому навіть найбідніші сільські дівчата приміщують вінок зелений або з квіток. Польські селянки не так гарно пристроєні, але мало є різниці між міщанською й цією людністю. На селі чоловіки й жінки носять зимою й літом чоботи, міщанки літом носять теж черевики.

Подав І. К.

Часопис «Життя і знання». Львів. Лютий 1933 р. Ч. 2(65), С. 38.

Українська пані у святочній ноші XVII ст. (ліворуч) та українська дівчина з XVII ст.